

---

# Ani Havel nevěřil pouličním demonstracím

---

## "Ani Havel nevěřil pouličním demonstracím,,tvrdí Oldřich Tůma, ředitel Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, který "palachiádu" nepřeceňuje..

Praha, 16. 1. 2004

### Ani Havel nevěřil pouličním demonstracím

Bouřlivé demonstrace uprostřed Prahy v lednu roku 1989 podle historika Oldřicha Tůmy neměly jednoznačný politický program. I když trvaly šest dní, byly spíše výrazem obecné nespokojenosti a zhnusení nad poměry.

hn: Přiblížily lednové protesty v Praze pád komunistického režimu?

Situace se určitě posunula dál, ale nebyl to zase takový přelom. Nešlo ani o první větší vystoupení lidí proti režimu po delší době. K němu došlo už v srpnu 1988. Je to jedna z řady událostí. Ale o prohloubení krize režimu šlo.

Demonstrace trvaly skoro týden a ukázaly, že alespoň v Praze je dost lidí ochotných riskovat a proti režimu i něco dělat.

hn: Čekal někdo, že uctění památky Palacha přeroste v takové protesty?

Celé to vzniklo jako improvizace lidí z Charty 77, kteří se po prvním zákroku policie rozhodli v demonstracích pokračovat. Režim sám lavíroval, předvedl mnoho podob zákroků a hledal cestu jak z obtížné situace vybruslit.

Nepochybně za tím byly i rozdílné názory jeho představitelů na to, jak se s tím vším vypořádat. Ve středu například nikdo nezasahoval, ale když se ukázalo, že přišlo možná až dvacet tisíc lidí, tak o den později přišel protiútok.

Obklíčení mohli utíkat jen několika ústupovými cestami. Co do razance to bylo srovnatelné se 17. listopadem. Ukázalo se hlavně, že odpor vůči režimu je větší, nejen než si myslelo vedení KSČ, ale dokonce silnější, než si představovala opozice.

hn: Proč komunistické vedení tak tvrdě zakročilo? Krátce před tím se zdálo, že mění taktiku.

Krátce před tím, ještě v roce 1988, opozice svolala shromáždění na Škroupovo náměstí. Režim nezakročil, čekal, že se tam povedou jen teoretické úvahy o lidských právech. A že opozice bude vděčná a do jisté míry vstřícná. To se nestalo. Komunisté pak změnili názor a při výročí Palachova činu se vrátili ke staré taktice. K represím.

hn: A co demonstranti chtěli? Změnu režimu ještě nežádali.

Volali hlavně po dialogu. Demonstrace neměly jednoznačný politický program, a i když trvaly šest dní, byly spíše výrazem obecné nespokojenosti a zhnusení nad poměry. Opozice neměla zformulován pozitivní program. Dokonce později, v listopadu, když se ozvali daleko radikálnější studenti, se zprvu opět požadovala diskuse. Velký tlak na odchod některých funkcionářů, požadavky na systémové změny, to všechno přišlo až o pár dní později.

hn: Jak na tisíce lidí pod sochou svatého Václava reagovali komunisté?

Znejistěli. Vždyť šlo o lidi, kteří stále opakovali, jak situaci v zemi stabilizovali na dvacet let. I oni měli obavy z příliš razantního zásahu. Raději nepřikročili ani k větším existenčním postihům. Soudy, s výjimkou Václava Havla, byly už jen ojedinělé. A jeho zatčení bylo pro režim kontraproduktivní. Dostal osm měsíců, po čtyřech byl z vězení venku.

Zatčení vyvolalo nepříznivou odezvu v zahraničí a doma se rozběhla petice kulturních a vědeckých pracovníků. Vliv opozice se začal šířit. Ale ani Havel si v létě 1989 nemyslel, že by demonstrace měly mít zásadní význam. Hovořil o nutnosti věnovat se přípravě alternativních koncepcí, například nové ústavě. A skeptický byl ještě v září.

hn: Byly patrné rozdíly v názorech komunistických předáků na to, co dělat? Dodnes existují spiklenecké teorie o dohodě části z nich s disidenty.

Rozdíly byly minimální, hlavně v tom, jakou taktiku vůči opozici zvolit. Opakování demonstrací je překvapilo, ale názory nezměnili. Žili ve svém světě a ten nepočítal s tím, že by socialismus mohl skončit. To bylo mimo jejich představivost. Proto moc nevěřím různým tvrzením, že se připravovala dohoda o předání moci výměnou za beztrčnost.

hn: Ale stačilo se podívat do zahraničí, k sousedům. Tam už se socialismus hroutil...

Situace v Polsku a Maďarsku jim byla nepříjemná a v létě ji také kritizovali. Ale k žádné hlubší analýze nedospěli. Jeden z materiálů, který si nechali vypracovat, připouštěl, že "humanitní inteligence" je nespokojená. Ale tvrdil, že "technická inteligence" má vůči systému jen dílčí výhrady a režim nadále má podporu dělníků. Ta prý by se mohla rozplynout v případě nějakého zhoršení jejich ekonomické situace. Avšak za pár měsíců právě dělníci tehdejšího stranického šéfa Prahy Miroslava Štěpána vypískali.

hn: Měl na rostoucí odpor lidí vůči režimu vliv vývoj v tehdejším SSSR?

Měl, ale ne tak přímočaře. Hlavní věcí bylo to, že Sovětský svaz do vývoje v Československu nezasahoval a neposílal ani instrukce. Zda ale přece jen nakonec nezasáhne - tak tím si ani vůdci opozice jisti nebyli. Lidé příchod Michaila Gorbačova k moci a jeho novou politiku vítali. Na druhou stranu mnozí ve vedení KSČ do poslední chvíle čekali na to, až Gorbačov padne a situace se vrátí do starých kolejí.